

УДК 332.1 : 333.1

А. Б. Кондрашихін,
завідувач кафедри Державних та місцевих фінансів,
Академія муніципального управління МОИМС України

АКТИВІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ТВОРЧОСТІ ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ

Анотація. Розглянуто особливості здійснення інноваційної діяльності в регіоні та засади державного впливу на якість та обсяги інноваційної творчості як чинника конкурентоспроможності регіонального господарства. Виявлено систему показників, за якими оцінюються інновації. Надано рекомендації щодо поліпшення механізмів державного управління інноваційної діяльністю у річизці конкурентоспроможності.

Ключові слова: конкурентоспроможність, державне управління, інноваційна діяльність, вищий навчальний заклад.

Annotation. The features of innovation activities in the region and principles of state influence on the quality and amount of innovative work as a factor in the competitiveness of regional economy. The system of indicators, which measured innovation. Recommendations to improve the mechanisms of innovation activity in the Wake of competitiveness.

Keywords: competitiveness, governance, innovation, higher education.

Постановка проблеми. Інноваційні моделі розвитку національної економіки надають безумовні переваги з лідерства на світових ринках товарів і послуг, а для країн, які відчувують брак власних природних багатств, – стають найважливішим способом забезпечення їхньої конкурентоспроможності. Формування сучасного механізму суспільного розвитку відбувається завдяки активному використанню регіональних інноваційних систем на засадах саморозвитку, спираючись на наукові й технологічні досягнення, поширення наукомістких форм виробництва. Мета оновлення суспільного виробництва в регіоні досягається через інноваційні форми праці, залучення до інноваційної творчості величезної кількості працівників, винахідників, науковців, студентів. При цьому навички з творчої праці людини виховуються протягом усього її життя, насамперед – під час навчання у закладах освіти. Фахові навички прищеплюються потенційному новатору протягом здобуття вищої освіти, іноді – в процесі підвищення кваліфікації, здійснення наукового та дисертаційного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поступове нагромадження суспільних знань формує потенціал регіону, надає регіональному господарству конкурентних ознак [1]. Активна інноваційна діяльність може сприяти зміцненню регіональної системи господарювання, у тому числі через систему вищої освіти регіону [2]. Вищі навчальні заклади та система державного регулювання інноваційним розвитком території складають основний ланцюг інноваційного простору країни. Завдяки функціонуванню державних інституцій та закладів освіти забезпечуються відтворювальні процеси в інноваційній сфері, підтримуються належні рівні науково-технічного потенціалу, освіченості суспільства, інформатизації регіонального виробництва тощо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак розмаїтість систем оцінки інноваційної діяльності призводить до розмивання інноваційного результату, загубленню інноваційного ефекту, навіть втрати інтересу людини до продовження інноваційної творчості. Приклади з середини інноваційного простору Автономної Республіки Крим переконливо свідчать про наявні ресурси з активізації інноваційної діяльності. Об'єктом дослідження виступає Національна інноваційна система України з її підсистемами державного регулювання, освіти, генерації знань, інноваційної інфраструктури та виробництва, окремі складові яких залучаються до інноваційної творчості в системі вищої освіти. Однак невирішеним залишається завдання активізації інноваційної творчості у структурі продуктивних сил регіону як вагомого чинника її розвитку та забезпечення конкурентоспроможності.

Формулювання цілей статті. Метою статті виступає аналіз складових інноваційної творчості у вищих навчальних закладах регіону та обґрунтування шляхів її активізації як чинника конкурентоспроможного напрямку розвитку. Стаття містить результати авторських досліджень в сфері науково-інноваційної творчості системи вишів за спеціалізацією економічних розробок, починаючи з 2003 року. За територіальною ознакою до аналізу були залучені всі регіони країни, але більш глибоко вивчалася інноваційна сфера вищих навчальних закладів Автономної республіки Крим (АРК), окремі освітні установи Києва та двох регіонів сходу та заходу. Матеріал зібрано за результатами роботи 29 вишів (або їхніх філій), у тому числі – 2 філіалів іноземних вузів (РФ).

Виклад основного матеріалу дослідження. Свідомо, що сталий характер відносин інноваційної діяльності може забезпечувати конкурентоспроможний характер виробництва в регіональному господарстві. Для цього використовують усілякі форми впливу, зокрема завдяки державній підтримці, постійним наглядом за реалізацією інновацій у виробництві, станом формування взаємних відносин між творцями об'єктів інтелектуальної власності, інвесторами, менеджерами підприємств і користувачами інноваційною продукцією.

Визначальна роль у забезпеченні конкурентоспроможності регіону державним засобом впливу. Саме держава спроможна охопити багатосторонні інтереси учасників інновацій та користувачів, споживачів регіональної продукції. Тому насамперед важливо визначити головну мету державної інноваційної політики – створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу регіону, забезпечення впровадження сучасних технологій (екологічно чистих та безпечних, енергозощаджувальних, ресурсозберігаючих тощо), оновлення номенклатури конкурентоспроможної продукції.

Держава, як провідний суб'єкт інноваційного простору, спрямовує власні зусилля та ресурси на досягнення мети державної політики в інноваційній сфері з використанням інноваційного потенціалу вищої освіти. Міністерство освіти і науки України контролює інноваційний простір держави, координує роботу вишів, керує функціонуванням державних суб'єктів інноваційного простору, зокрема Державного департаменту інтелектуальної власності, Центру інноватики та патентно-інформаційних послуг та ін. Внаслідок синергетичних дій до інноваційної діяльності залучаються додаткові ресурси підприємств, наукових установ, дрібних суб'єктів інноваційних відносин, виникає нова якість інноваційних процесів. Але на регіональному рівні задачі конкурентоспроможності продукції та інновацій вирішують територіальні органи освіти. Тому ще на етапі навчання майбутніх фахівців для провідних техніко-технологічних напрямів економіки важливо прищепити їм навички з ефективного інноваційної творчості, включаючи уміння з пошуку інвестицій та ринку збуту власного авторського продукту.

Функціонування сучасного ринкового механізму спрямоване на задоволення суспільних і державних потреб у відповідних технологіях, їх об'єктах і продукції, що виготовлена із застосуванням нових технологій. Звичайно, в ринкових умовах простежується конкуренція серед постачальників технологій або їх складових. Тому величезного значення набуває державна функція регулювання балансу інтересів виробників об'єктів наукоємного змісту із посередниками, постачальниками таких об'єктів на ринок, де інтегрально враховувалися б суспільні інтереси. Наприклад, існують безпосередні форми субсидіювання трансферу технологій та фінансового сприяння інноваційним розробкам з боку держави (розподіл субсидій за розміром, часом їх надання та переліком суб'єктів інноваційного простору). Функцію покладено на спеціальну комісію з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів, що створюється при

Кабінеті Міністрів України. Виглядає доцільним пом'якшити брак фінансування університетської науки відповідними фінансовими трансфертами в інноваційні продукти, що підготовлені для ринкового застосування на 85-90 %.

Суб'єкти інноваційного простору взаємодіють один з одним шляхом обміну досвідом, інформацією щодо науково-технологічних досягнень. Це відбувається на наукових конференціях, спеціалізованих семінарах, виставках, а також через національну мережу Українського інституту науково-технічної і економічної інформації (УкрІНТЕІ). Регіональні центри науково-технічної інформації розташовані за всіма обласними центрами країни, зокрема, присутні вони й у столиці Автономної Республіки Крим та місті Севастополі. Посилення співпраці між установами УкрІНТЕІ та виробниками об'єктів права інтелектуальної власності у вищих закладах освіти складає один з шляхів активізації інноваційної творчості та забезпечення конкурентоспроможних ознак регіональної продукції.

Поширюється міжнародне співробітництво України у сфері трансферу технологій, залучення інвестицій в інноваційну сферу, зокрема до науково-технічного комплексу України, а також передачі технологій у рамках науково-технічної і виробничої кооперації, інвестиційного співробітництва. Інтеграційні процеси сприяють запровадженню в Україні міжнародних стандартів, участі вітчизняних виробників інтелектуальної продукції в міжнародних ринках високих технологій, виставкових та інших заходах з просування національних інновацій на світові ринки. Наприклад, за державною підтримкою в АРК щорічно відбуваються інноваційні виставки-ярмарки, презентації, салони інноваційних технологій із залученням інноваційного потенціалу вишів. На рівні регіонів посилюється транскордонне співробітництво, що сприяє зростанню їхньої конкурентоспроможності.

Ринок інновацій і трансферу технологій поки ще формується. Однак можна виділити головні суб'єкти, активізація роботи яких поруч із Міністерством освіти і науки може сприяти розповсюдженню інноваційної продукції та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, що розробляються у стінах вишів. Насамперед це – державні суб'єкти інноваційних відносин – установи Національної академії наук України, галузевих академій наук, інші осередки, де створюються, використовуються та поширюються технології, науково-технічна продукція. Виступаючи своєрідними ядрами інноваційних утворень, ці державні суб'єкти інноваційного простору концентрують навколо себе інших учасників, генераторів, продавців інноваційної продукції. Посилення взаємодії з системою вищої освіти дозволяє поєднати інноваційну діяльність науково-виробничих об'єднань та суб'єктів господарювання, де створюються та використовуються нові технології, впроваджуються інші інноваційні продукти.

Регіональна політика в сфері забезпечення суспільних інтересів в питаннях розподілу результатів від трансферу технологій також може сприяти активізації інноваційної діяльності вишів, створювати важелі заохочення авторських колективів та одиничних працівників університетської науки. Провідна роль держави в заснуванні інноваційної моделі розвитку виявляється в ініціативах щодо замовлення, організації наукових досліджень, створення найсучасніших примірників науково-технічної продукції, координації дій багатьох суб'єктів провідних галузей господарства з інноваційного розвитку (машинобудування, транспорту, паливно-енергетичного комплексу) на засадах комплексності та суспільної доцільності. Нові віяння в державному управлінні покликані сприяти активізації творчої діяльності в системі освіти та науки.

Розроблено систему показників, за допомогою яких сьогодні можна оцінювати ефективність інноваційної творчості вищого навчального закладу, зокрема :

- 1) кількість спеціалізованих вчених рад із захисту дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук – K_1 ;
- 2) кількість наукових видань, які акредитувала Вища атестаційна комісія України як фахові з опублікування результатів наукових досліджень – K_2 ;
- 3) кількість науково-дослідної тематики вищих навчальних закладів, його науково-дослідних інститутів – K_3 ;
- 4) кількість наукових конференцій, семінарів, що проводяться – K_4 ;
- 5) спільна участь в заснуванні, редагуванні наукових видань Вищої атестаційної комісії України – K_5 ;
- 6) співавторство працівників вишу в наукових монографіях, працях – K_6 ;
- 7) участь у роботі міжнародних наукових товариств – K_7 ;
- 8) виступи співробітників з науково-популярними лекціями, проведення бесід тощо – K_8 ;
- 9) участь у виставкових заходах – K_9 ;
- 10) популяризація мистецтва, художньої творчості, проведення фотовиставок – K_{10} ;
- 11) тематичні виставки наукової та науково-популярної літератури – K_{11} ;
- 12) сукупність показників згідно з вимогами державної статистичної звітності – $K_{13} \div K_{32}$;
- 13) технологічна забезпеченість інноваційної творчості – K_{33} ;
- 14) кількість зареєстрованих об'єктів права інтелектуальної власності – K_{34} ;
- 15) $K_{35-1} \div K_{35-34}$ – відповідні виміри, що приведено до просторових координат установи (локалізації підрозділів, науково-дослідних лабораторій тощо або чисельності науково-дослідних працівників);
- 16) кількість працівників, що пройшли стажування у вітчизняних установах (освіти, державного управління, місцевого самоврядування, виробничих структурах тощо) – K_{36} ;
- 17) кількість працівників, що пройшли стажування у закордонних установах, вивчали досвід формування певних секторів інноваційного простору зарубіжних територій – K_{37} .

Для реалізації інноваційної політики держава спирається на певні принципи, основними з яких є: орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки; визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку; формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності; створення умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу; забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності; ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інноваційній діяльності, підтримка підприємництва у науково-виробничій сфері; здійснення заходів на підтримку міжнародної науково-технологічної кооперації, трансферу технологій, захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок; фінансова підтримка, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інноваційної діяльності; сприяння розвитку інноваційної інфраструктури; інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності; підготовка кадрів у сфері інноваційної діяльності.

Держава виступає головним регулятором інноваційних процесів в регіоні, ініціатором проектів у цій сфері суспільних відносин. Державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється шляхом виконання конкретних функцій у сфері активізації інновацій (позначення класифікаційної одиниці – f_1):

- f_1 – визначення і підтримка пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального і місцевого рівнів;
- f_2 – формування і реалізація державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм;
- f_3 – створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності;
- f_4 – захист прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності;
- f_5 – фінансова підтримка виконання інноваційних проектів;
- f_6 – стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів;
- f_7 – встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності;
- f_8 – підтримка функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури, національної інноваційної системи.

Функції державного регулювання в регіоні виконують державні суб'єкти інноваційного простору, яким надано повноваження з боку держави у сфері інноваційної діяльності та її активізації у вишах. Розподіл державних функцій у сфері інноваційної діяльності відбувається за такими суб'єктами (позначення класифікаційної одиниці – L_1):

- L_1 – Верховна Рада України;
- L_2 – Кабінет Міністрів України;
- L_3 – спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності;
- L_4 – інші центральні органи виконавчої влади з повноваженнями у сфері інноваційного розвитку;
- L_5 – Верховна Рада АРК;
- L_6 – обласні і районні ради;
- L_7 – органи місцевого самоврядування;
- L_8 – Рада міністрів АРК, місцеві державні адміністрації;
- L_9 – виконавчі органи місцевого самоврядування.

Держава як провідний суб'єкт формування інноваційного простору використовує важелі активізації та управління інноваціями як у масштабі регіону, так і по окремих закладах освіти. До важелів можна віднести основні механізми впливу суб'єкта на перебіг подій, що фактично запроваджуються у практику інноваційного розвитку. Для державних суб'єктів сьогодні можна назвати такі основні важелі впливу на інновації: фінансова підтримка інноваційної діяльності в регіоні; надання податкових пільг у сфері інновацій; створення на базі державної та комунальної власності інноваційних фінансово-кредитних установ; запровадження державних цільових програм у сфері інновацій; використання державного замовлення на інноваційну продукцію; координація наукових досліджень – ядроутворюючого ланцюга інноваційної діяльності; здійснення інформаційної підтримки розвитку інновацій за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів; організація експертизи та присвоєння кваліфікації інноваційного продукту чи продукції за її результатом; державний контроль у сфері інноваційної діяльності; здійснення міжнародного співробітництва у цій сфері; державна реєстрація інноваційних проєктів; формування стратегічних пріоритетів інноваційної діяльності; створення системи захисту прав інтелектуальної власності; інші форми державного впливу на інноваційний простір.

Висновки. Шляхами активізації інноваційної творчості в регіоні сьогодні визначаються такі комплексні дії: поширення сфери державного впливу в інноваційному розвитку регіону як вагомому чинника його конкурентоспроможності; підвищення ступеню освіченості у сфері інтелектуальної власності, реєстрації об'єктів та їхнього комерційного використання; удосконалення системи статистичних та галузевих показників роботи інноваційних систем щодо створення об'єктів інтелектуальної власності та оприлюднення результатів інноваційної творчості; посилення науково-дослідної роботи в регіоні, насамперед в напрямках співпраці з базовими суб'єктами господарювання, базами практики, суб'єктами інноваційної діяльності кожного регіону; залучення суб'єктів господарства (їхніх керівників, власників статутних капіталів, талановитих робітників тощо) до інноваційного розвитку вишів, створення системи державного заохочення стосовно участі суб'єктів господарювання у впровадженні інноваційних продуктів (субсидії, податкові пільги та ін.).

Доцільним виглядає прийняття спеціальної програми активізації інновацій у закладах вищої освіти, яка б передбачала створення конкурентних умов між вишами в цій сфері, розрізнення закладів за ступенем інноваційної творчості та кількістю місць щорічного бюджетного замовлення. Бажано б також увести критерії оцінки якісного складу професорсько-викладацького складу вишів стосовно його спроможностей до участі в інноваційній творчості, які б враховувалися в процесі розробки державного замовлення на підготовку кадрів вищої освіти та оцінці конкурентоспроможності регіону.

Список літератури:

1. Буркинський Б. В. Проблеми удосконалення системи управління природокористуванням // Ринкові трансформації у сфері природокористування: теорія, методологія, практика. - Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (22-23 вересня 2011 року). – Луцьк: РВВ Луцького національного технічного університету, 2011. – 204 с. – С. 26-29.
2. Серьогін С. М. Сталій розвиток в національному вимірі: значення, проблеми, шляхи їх вирішення Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції «Сталій розвиток територій: проблеми та шляхи вирішення», 1 жовтня 2011 р., Дніпропетровськ. – Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2011. – 254 с. - С. 3-5.
3. Закон України «Про авторське право та суміжні права» від 11 липня 2001 року N 2627-III // Урядовий кур'єр. Орієнтир. – 2001. – № 35. – С.1-16.
4. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 року № 40-IV / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2002, № 36, ст. 266 // Транспортні інновації. – 2009. – № 1. – С. 34-45.
5. Методичні рекомендації щодо трансформації наукової продукції в об'єкти права інтелектуальної власності та їх капіталізація / В. П. Ситник, М. Ф. Бойко, А. Ф. Бойчук та ін. – К.: ІАЕ, 2006. – 69 с.
6. Статистичний щорічник Автономної Республіки Крим за 2008 рік / Головне управління статистики в Автономній Республіці Крим. – Сімферополь, 2009. – 627 с.
7. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Ред. кол. Б. Данилишин, Б. Патон; І. Вакарчук, В. Полохало та ін. – К.: Парламентське видавництво, 2009.
8. EuropeAid / 116272 / C / SV / UA. Інноваційні методи навчання менеджерів: збірник методичних матеріалів / Кер. авт. кол. та наук. ред. д-р Ковальчук А. Л. – К.: Видавництво «Логос», 2005. – 160 с.

Стаття надійшла до редакції 07.10.2011 р.

ТОВ "ДКС Центр"